

บทที่ 5

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “องค์ประกอบแห่งความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวจังหวัดภาคกลาง” ซึ่งผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แนวสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำคัญของชุมชน จำนวน 23 คน และใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับประชาชนในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว จังหวัดภาคกลาง จำนวน 400 คน ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้จากวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิเคราะห์ สังเคราะห์โดยการพรรณนาความ มีการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีต่างๆ มาอธิบายพรรณนาข้อมูล ส่วนข้อมูลที่ได้จากวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้การวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ และการตีความข้อมูลเบื้องต้น ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลการอภิปรายผลการศึกษาออกเป็นประเด็นต่างๆ เป็นสามส่วน คือ ส่วนแรก ภูมิศาสตร์ภาคกลางกับชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว ส่วนที่สอง ความสำเร็จของชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวกับปัจจัยด้านต่างๆ ที่ส่งผลให้ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ และส่วนที่สาม ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5.1 ภูมิศาสตร์ภาคกลางกับชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว

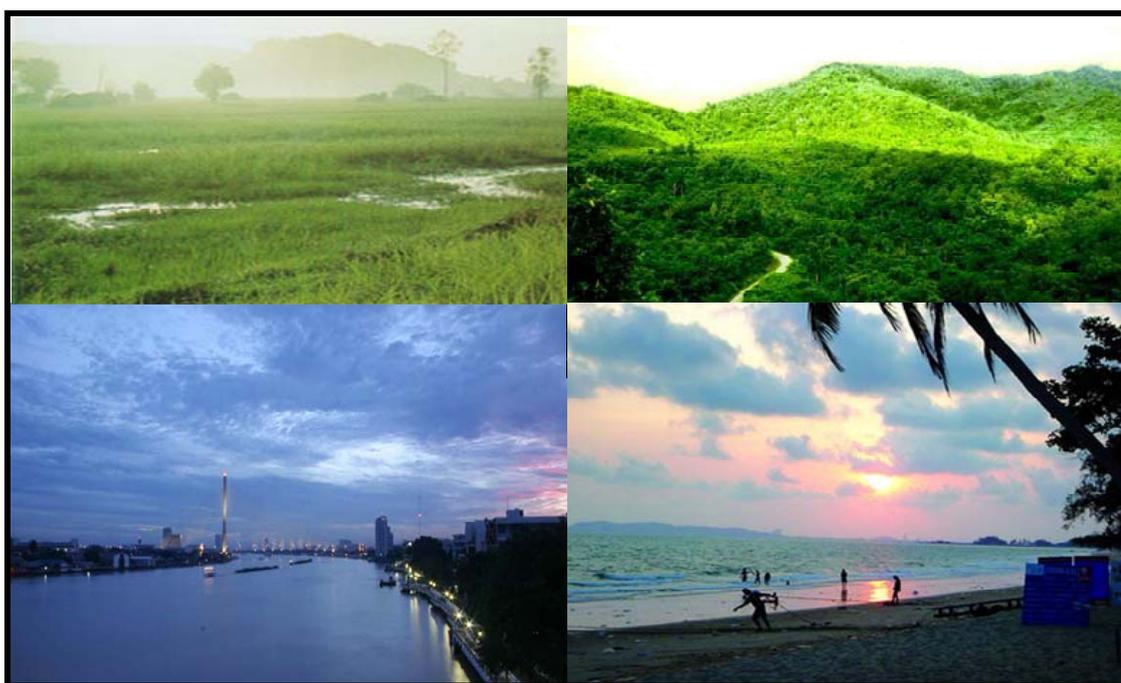
ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวจังหวัดภาคกลางมีพื้นที่ของชุมชนตั้งอยู่ในภาคกลางซึ่งเป็นภูมิภาคที่สำคัญยิ่งของประเทศไทยเนื่องจากเป็นที่ตั้งของเมืองหลวง คือ กรุงเทพมหานคร ภาคกลางเป็นแหล่งผลิตทางการเกษตร อุตสาหกรรมและบริการในด้านต่างๆ เป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษาชั้นนำทุกระดับ นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางของการบริหารประเทศ เป็นที่ตั้งของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ของรัฐและรัฐวิสาหกิจ และยังเป็นที่ตั้งของหน่วยงานต่างๆ ของภาคเอกชน ทำให้ภาคกลางเป็นภูมิภาคที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง อันนำมาสู่การเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ภาคกลางและการเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการ

กลุ่มจังหวัดภาคกลาง (ใช้การแบ่งตามภูมิภาคของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งใช้หลักเกณฑ์สอดคล้องกับการแบ่งภาคของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, เกณฑ์การแบ่ง

กลุ่มจังหวัดภาคกลางเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในเชิงภูมิศาสตร์ของประเทศไทย เนื่องจากมีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม เอื้ออำนวยให้มีการเดินทางท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและทั่วถึง สามารถเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมการท่องเที่ยวได้โดยสะดวก ทั้งทางบกและทางน้ำ อีกทั้งยังเป็นแหล่งรวมเส้นทางของแม่น้ำสายสำคัญของประเทศ ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำป่าสัก เป็นต้น จึงทำให้ภาคกลางเป็นบริเวณที่อุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินที่มีการสะสมของตะกอนดินจากแม่น้ำและอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรน้ำ ด้วยความเปรียบเชิงภูมิศาสตร์ดังกล่าวทำให้กลุ่มจังหวัดภาคกลางเป็นศูนย์กลางการผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตข้าวซึ่งภาคกลางได้ชื่อว่าเป็นอู่ข้าวอู่น้ำและยังเป็นแหล่งผลิตพืชผลการเกษตรที่สำคัญ ซึ่งชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวหลายชุมชน วิถีชีวิตของคนในชุมชนและการประกอบอาชีพของคนในชุมชนยังคงมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม คนในชุมชนผลิตพืชผลทางการเกษตร นอกจากนี้พื้นที่บางส่วนของภาคกลางมีลักษณะเป็นเนินเขา บางแห่งเป็นภูเขาสูงบริเวณพื้นที่ฝั่งตะวันตกของภาคทำให้กลุ่มจังหวัดภาคกลางมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายและสมบูรณ์มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย เขตที่ราบของภาคกลางตอนบนเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำตั้งแต่จังหวัดชัยนาทไปจดอ่าวไทย เขตที่ราบภาคกลางตอนล่างเป็นที่ราบกว้างที่เกิดจากการทับถมของตะกอน และเกิดเป็นดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยา เขตที่ราบทางด้านตะวันออกและตะวันตกเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำสลับกับลูกฟูก มีภูเขาที่ไม่สูงกระจายอยู่ทั่วไป บริเวณของที่ราบลุ่มประกอบด้วยภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบเรียบจนถึงพื้นที่ที่มีความลาดเทสูง ได้แก่ พื้นที่บางส่วนของจังหวัดกาญจนบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม ราชบุรี ลพบุรี สระบุรีและนครนายก นอกจากนี้ยังมีบริเวณที่สูงและเทือกเขาสูงทางทิศตะวันตกของภาคในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี บางส่วนของจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี ซึ่งสืบทอดต่อมาจากเทือกเขาทางภาคเหนือที่เป็นพรมแดนระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพเมียนมาร์ อีกส่วนคือบริเวณที่ราบชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกในพื้นที่ของจังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกมีเทือกเขาบรรทัดที่เป็นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาทางด้านตะวันออก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลูกฟูกมีลูกเนินเขาเตี้ย ๆ ชายฝั่งทะเลเว้าแหว่ง บางแห่งเป็นที่ลุ่มตื้นน้ำทะเลท่วมถึง มีป่าชายเลนหรือป่าโกงกางขึ้นอยู่ในหลายบริเวณ นอกจากนี้บริเวณใกล้ชายฝั่งมีเกาะใหญ่น้อยมากมาย เกาะที่สำคัญได้แก่ เกาะช้าง เกาะกูด และเกาะล้าน (ภูมิศาสตร์ประเทศไทย, 2552) ด้วยความหลากหลายของลักษณะทางภูมิประเทศภาคกลาง จึงทำให้ชุมชนดีเด่นทางด้านท่องเที่ยวจังหวัดภาคกลางมีแหล่งท่องเที่ยวใน

ชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เสนอแก่นักท่องเที่ยวแตกต่างกันไป ตามลักษณะของภูมิประเทศ และวัฒนธรรมของชุมชน

เนื่องจากภาคกลางมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีที่สูงและภูเขาล้อมเกือบรอบ ทางใต้เปิดโล่งติดต่อกับอ่าวไทย จึงรับลมตะวันตกเฉียงใต้และลมใต้ที่พัดจากอ่าวไทย การได้รับอิทธิพลจากทะเลในฤดูหนาวจึงไม่หนาวและในฤดูร้อนจึงไม่ร้อนเหมือนภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และทางด้านตะวันตกอยู่ไม่ห่างไกลจากทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดียมากนัก จึงรับมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ถึงแม้จะมีเทือกเขาตะนาวศรีขวางทิศทางลมที่นำฝนมาตกก็ตาม ลักษณะภูมิอากาศของภาคกลางทำให้การเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดภาคกลางสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี ทุกฤดูกาล เนื่องจากการเดินทางที่ไม่มีอุปสรรคของสภาพเส้นทางที่ต้องผ่านเทือกเขาสูงชันเสี่ยงอันตราย การคมนาคมมีความสะดวกรวดเร็วทั้งการท่องเที่ยวด้วยรถส่วนตัวและรถโดยสารสาธารณะ

ภาพที่ 5.2 ลักษณะภูมิประเทศภาคกลาง

หากกล่าวถึงลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของภาคกลาง กลุ่มจังหวัดภาคกลางเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่หลากหลาย ตั้งแต่อดีตโดยมีสังคมและวัฒนธรรมที่ผูกพันกับวิถีชีวิตดั้งเดิม วิถีชีวิตประจำถิ่นที่เชื่อมโยงกับอาชีพ วิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติของชุมชน เช่น ชุมชน

ดีเด่นทางด้านการทำงานเที่ยวในเขตชนบท และวิถีชีวิตที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น ชุมชนดีเด่นทางด้านการทำงานเที่ยวในเขตชานเมืองและในเขตเมือง เนื่องจากความสะดวกด้านการคมนาคมขนส่งและการที่กลุ่มจังหวัดภาคกลางเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้มีประชากรจากทุกภูมิภาคเคลื่อนย้ายถิ่นฐานมาประกอบอาชีพและสร้างครอบครัวในภาคกลางได้นำวัฒนธรรมและสังคมความเป็นอยู่ของตนมาสร้างสังคมในภาคกลางด้วย และยิ่งปรากฏว่ามีชาวต่างประเทศได้เข้ามาเยือนประเทศไทยและมักตั้งถิ่นฐานในภาคกลางนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้มีการนำสังคมและวัฒนธรรมของประเทศของตนมาเผยแพร่และถ่ายทอดให้กับสังคมไทยในอดีต ด้วยความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าวจึงทำให้กลุ่มจังหวัดภาคกลางเป็นภูมิภาคที่มีความน่าสนใจในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของท้องถิ่น สังคมความเป็นอยู่และการใช้วิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ในชุมชนต่างๆ อันเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวและสร้างรายได้สู่ชุมชน รวมทั้งการผลิตผลิตภัณฑ์ของชุมชนท่องเที่ยวนำเสนอขายแก่ผู้มาเที่ยวในชุมชน

เรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์ อาจกล่าวได้ว่าภาคกลางเป็นแหล่งประชากรที่มีพื้นฐานจากหลายชาติพันธุ์ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทย ไทยเชื้อสายจีน มอญ เขมร ยวน อิสลามและลาวกลุ่มต่างๆ อาทิ ลาวพวน ลาวเวียง ลาวโซ่ง ลาวครั่ง กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน อาทิ การอพยพเพราะปัญหาทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ในระยะแรกอาจจะตั้งหลักแหล่งค่อนข้างเป็นอิสระต่อกัน แต่ผลของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาทำให้กลุ่มทั้งหลายเหล่านั้นต้องเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ต่อกันยิ่งขึ้น เกิดเป็นกลุ่มคนไทยเชื้อสายต่างๆ ซึ่งเอกลักษณ์ของประชากรหลายชาติพันธุ์ในภาคกลาง ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขึ้นในชุมชนดีเด่นทางด้านการทำงานเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ มีนักท่องเที่ยวสนใจเข้าไปศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมของกลุ่มคนในชุมชนที่ยังคงรักษาอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนไว้ได้อย่างมั่นคง ซึ่งชุมชนดีเด่นทางด้านการทำงานเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในชุมชนได้แก่ ชุมชนบางกระดี ชุมชนบ้านต้นตาล ชุมชนบ้านคูบัว เป็นต้น ศาสนาสัญลักษณ์ของประชากรในภาคกลางคือพระพุทธศาสนา แต่ประชากรที่นับถือศาสนาอื่นก็มีอยู่มาก เช่น ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์มีทั้งผู้นับถือนิกายโรมันคาทอลิก และนิกายโปรเตสแตนต์ นอกจากนี้ยังมีผู้นับถือศาสนาอื่น ๆ ประปนอยู่อีกด้วย (ภูมิศาสตร์ประเทศไทย, 2552)

ภาพที่ 5.3 ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมภาคกลาง 1

ลักษณะทางวัฒนธรรมและประเพณีของชาวภาคกลาง เนื่องจากภาคกลางเป็นแหล่งอารยธรรมเก่าแก่มานาน เป็นศูนย์กลางทางการค้า การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ นับแต่สมัยทวารวดี ลพบุรี สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ วัฒนธรรมภาคกลางจึงหลากหลายมีทั้งวัฒนธรรมหลวงและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ชาวภาคกลางส่วนใหญ่เป็นชาวไทยแท้ตั้งบ้านเรือนอยู่บนพื้นที่นี้แต่ดั้งเดิม อีกส่วนหนึ่งมีบรรพบุรุษเป็นชาวมอญหรือมอญ เช่น ที่ปากเกร็ด พระประแดง บางพลี ฯลฯ นอกจากนี้เป็นชาวจีนที่อพยพมาตั้งบ้านเรือนกันแต่ครั้งสมัยอยุธยาเป็นราชธานีและยังมีชนกลุ่มอื่น ๆ อาศัยอยู่ในบางพื้นที่อีกด้วย เช่น ไทพวนหรือลาวพวน กะเหรี่ยง เป็นต้น ประชาชนพื้นเมืองในบางจังหวัดมีสำเนียงที่แปร่งไปจนกลายเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดนั้น เช่น จังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดเพชรบุรี สังคมไทยภาคกลางเป็นระบบเครือญาติ ในชนบทยังนิยมการอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่หรืออยู่ละแวกเดียวกัน ซึ่งในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวจังหวัดภาคกลางยังคงมีลักษณะดังกล่าวอยู่ อุปนิสัยของคนในภาคกลางค่อนข้างเป็นมิตรเฉลียวฉลาด รู้จักการประสานประโยชน์และการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสภาพการณ์ทั่วไปชีวิตของคนภาคกลางผูกพันกับน้ำเพราะส่วนมาก มักปลูกบ้านเรือนอาศัยตามริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง สภาพแวดล้อมเช่นนี้ทำให้สร้างเป็นเรือนใต้ถุนสูงเพื่อกันน้ำในฤดูน้ำหลาก ในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวจังหวัดภาคกลางสามารถสังเกตลักษณะของบ้านเรือนได้ว่ามี

ลักษณะการสร้างบ้านในรูปแบบดังกล่าว โดยเฉพาะในจังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดอ่างทองและจังหวัดสิงห์บุรี นอกจากนี้การก่อสร้างในสมัยก่อนใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่ ส่วนหลังคามุงด้วยแฝก จากหรือกระเบื้องดินเผา ขนาดของบ้านขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าของบางที่ก็ปลูกบ้านลอยน้ำที่เรียกว่าเรือแพ ในอดีตชาวบ้านในภาคกลางจะใช้เรือชนิดต่างๆ เป็นพาหนะและขนส่งสินค้า เช่น เรือบด เรือมาด การค้าขายก็อาศัยแม่น้ำเป็นตลาดเรียกว่า ตลาดน้ำ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสวิถีชีวิตในอดีตของตลาดน้ำได้ ในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวที่มีตลาดน้ำ

เรื่องรสชาติอาหารของชาวภาคกลาง (ภูมิศาสตร์ประเทศไทย, 2552) ส่วนใหญ่จะมีรสชาติกลมกล่อมเน้นหวาน ได้แก่ แกงส้ม แกงเขียวหวาน แกงมัสมั่น ผัดผัก ยำใหญ่ หมี่กรอบ นอกนั้นเป็นพวกเครื่องจิ้ม เช่น น้ำพริกและหลน ส่วนของหวานมีทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง หม้อแกง จำมงกุฏ ซาหริ่ม ก๋วยบวชชี กระจ่างสารท รวมนมิตร เป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวที่เกรงว่าจะมีปัญหาเรื่องของการทานอาหารคลายความกังวลได้ เนื่องจากรสชาติอาหารของชาวภาคกลางไม่มีรสชาติที่จัดจ้านเน้นไปทางรสชาติใดรสชาติหนึ่ง นอกจากนี้มรดกทางวัฒนธรรมของภาคกลาง เรื่องของการละเล่นของชาวไทยภาคกลางมีการละเล่นมากมายมาแต่อดีต เช่น ระบำชาวไร่ เพลงพวงมาลัย เพลงฉ่อย เพลงอิฐสุวรรณ เพลงเหย่ย เพลงแม่ศรี เพลงเดินกำรำเคียว เพลงลำตัด เพลงปรบไก่ เพลงอีแซว กลองยาว ลิเก เป็นต้น การแสดงต่างๆ นี้ในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวที่ยังคงมีการละเล่นดังกล่าวอยู่ได้มีการร่วมกันอนุรักษ์เพื่อไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน โดยการนำเสนอผ่านการท่องเที่ยวของชุมชนแสดงให้เห็นนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มศึกษาดูงานได้ชมและเรียนรู้การแสดงต่างๆ เหล่านี้ นักท่องเที่ยวสามารถหาชมได้ โดยสามารถติดต่อกับชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวที่มีการแสดงดังกล่าวให้ชุมชนเป็นผู้จัดการการแสดงให้

ภาพที่ 5.4 ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมภาคกลาง 2

5.2 ความสำเร็จของชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว

การประสบความสำเร็จของชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวที่ได้รับรางวัลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีความคิดเห็นของผู้นำชุมชนจำนวน 23 ชุมชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสำคัญกับชุมชนส่งผลให้ชุมชนประสบความสำเร็จได้เป็นชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว ซึ่งปัจจัยต่างๆ สามารถจัดลำดับปัจจัยที่มีความสำคัญกับชุมชน ตามลำดับความคิดเห็นตั้งแต่ปัจจัยที่มีจำนวนผู้นำชุมชนให้ความสำคัญมากที่สุดถึงจำนวนน้อยที่สุดได้ดังนี้

ตารางที่ 5.1 ปัจจัยที่มีความสำคัญกับความสำเร็จของชุมชน

ปัจจัยที่มีความสำคัญกับความสำเร็จของชุมชน	ร้อยละของชุมชนทั้งหมด
ความเข้มแข็งของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว	100 (23 ชุมชน)
ศักยภาพในการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยว	82.6 (19 ชุมชน)
การลงทุนในการอนุรักษ์ทรัพยากรของท้องถิ่น	69.5 (16 ชุมชน)
การสนับสนุนจากสถาบันหรือองค์กรด้านการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง	52.1 (12 ชุมชน)
การสนับสนุนด้านนโยบายการท่องเที่ยวทั้งระดับชาติและภูมิภาค	30.4 (7 ชุมชน)
เอกลักษณ์ ลักษณะวิถีชีวิตของชุมชน	21.7 (5 ชุมชน)
ปัจจัยพื้นฐานในการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างสมดุลง	8.7 (2 ชุมชน)
การดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	4.3 (1 ชุมชน)

5.2.1 ความเข้มแข็งของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ความเข้มแข็งของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดที่ทำให้ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ เนื่องจากผู้นำชุมชนทุกชุมชน (23 ชุมชน) ให้ความสำคัญกับเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน การสำรวจทัศนคติจากคนในชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีความสำคัญอยู่ในระดับมาก และคนในชุมชนโดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับประเด็นการมีผู้นำที่เข้มแข็งเป็นที่ยอมรับของชุมชน ซึ่งทัศนคติของชุมชนมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกับผู้นำชุมชน

การอภิปรายผลความเข้มแข็งของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว อภิปรายใน 2 ประเด็น คือ ความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชน

5.2.1.1 ความเข้มแข็งของชุมชน

จากการศึกษาพบว่าความเข้มแข็งของชุมชนเป็นปัจจัยที่สำคัญอันดับแรกที่ส่งผลให้ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จจนได้รับรางวัลจาก ททท.รวมถึงการได้รับรางวัลจากองค์กรอื่นๆ ผู้นำชุมชนมีความเห็นว่าถ้าหากคนในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานการท่องเที่ยวกับชุมชน ถึงแม้ว่าจะชุมชนมีผู้นำที่ดี มีคณะกรรมการทำงานที่มีความสามารถในบริหารการจัดการ แต่ถ้าคนในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนแล้วความสำเร็จย่อมจะเกิดขึ้นได้ยากกับชุมชนไม่ว่าจะเป็นด้านการท่องเที่ยวหรือการพัฒนาชุมชนด้านอื่นๆ นอกจากนี้ความเห็นจากคนในชุมชนมีความเห็นส่วนใหญ่ว่า คนในชุมชนมีความสามัคคี ชุมชนเข้มแข็ง ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง คนในชุมชนร่วมทำกิจกรรมการท่องเที่ยวและมีส่วนร่วมในการได้รับรายได้จากการท่องเที่ยว เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จได้เป็นชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว

ความเข้มแข็งของชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวเกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการพัฒนาชุมชนด้วยการท่องเที่ยว คนในชุมชนมีอุดมการณ์ร่วมกันในบางเรื่อง เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน การอนุรักษ์เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ทำให้คนในชุมชนมีการติดต่อสื่อสารรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกัน การรวมตัวของกลุ่มคนในชุมชนช่วยก่อให้เกิดพลังในการแก้ปัญหาของชุมชนและสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้ชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจที่ช่วยชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว ด้านสังคมและการเมืองที่ช่วยทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน การแสดงออกทางความคิดเพื่อการพัฒนาชุมชน และด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ขึ้นในชุมชนท่องเที่ยว

ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวแต่ละชุมชนมีลักษณะของความเข้มแข็งในการส่งเสริมการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของชุมชนและการริเริ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน มีทั้งที่ดำเนินการโดยคนในชุมชนเองหรือดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากการศึกษาชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวพบว่าลักษณะชุมชนเข้มแข็งของชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ วะสี (2540) และอดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ดังนี้

1. คนในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวมีอิสระด้านความคิด มีสิทธิในการแสดงออกทางความคิด โดยแสดงความต้องการในการเลือกมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมการ

2. คนในชุมชนดีเด่นทางด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องมีการรวมตัวกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มิใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว เช่น รวมตัวกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน รวมตัวกันแสดงความคิดเห็นเรื่องการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องเข้ามาพัฒนาชุมชน ร่วมทำกิจกรรมการทำงานที่เกี่ยวข้องที่ช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยในชุมชนมีการจัดสรรผลประโยชน์ให้กับทั้งชุมชนและสาธารณะประโยชน์ เช่น การสร้างสิ่งปลูกสร้างสาธารณประโยชน์ของชุมชน การจ่ายสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุในชุมชน

3. ชุมชนดีเด่นทางด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องมีลักษณะเป็นชุมชนที่เกิดการเรียนรู้ เนื่องจากคนในชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมการทำงานที่เกี่ยวข้องหรือคณะกรรมการของชุมชน เกิดการเรียนรู้ต่อความเป็นไปของโลก ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองของประเทศ ชุมชนใช้ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมปรับใช้ให้เข้ากับกิจกรรมการทำงานที่เกี่ยวข้องชุมชน เช่น ภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันชุมชนจะคาดการณ์จำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน การจับจ่ายของนักท่องเที่ยวต่อสินค้าชุมชนตามภาวะเศรษฐกิจ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจการทำงานที่เกี่ยวข้องเชิงอนุรักษ์เพิ่มมากขึ้น นักท่องเที่ยวสนใจการเรียนรู้ศึกษาวัฒนธรรมชุมชนมากขึ้น หรือชุมชนใช้ความทันสมัยของเทคโนโลยีนำมาใช้ในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน

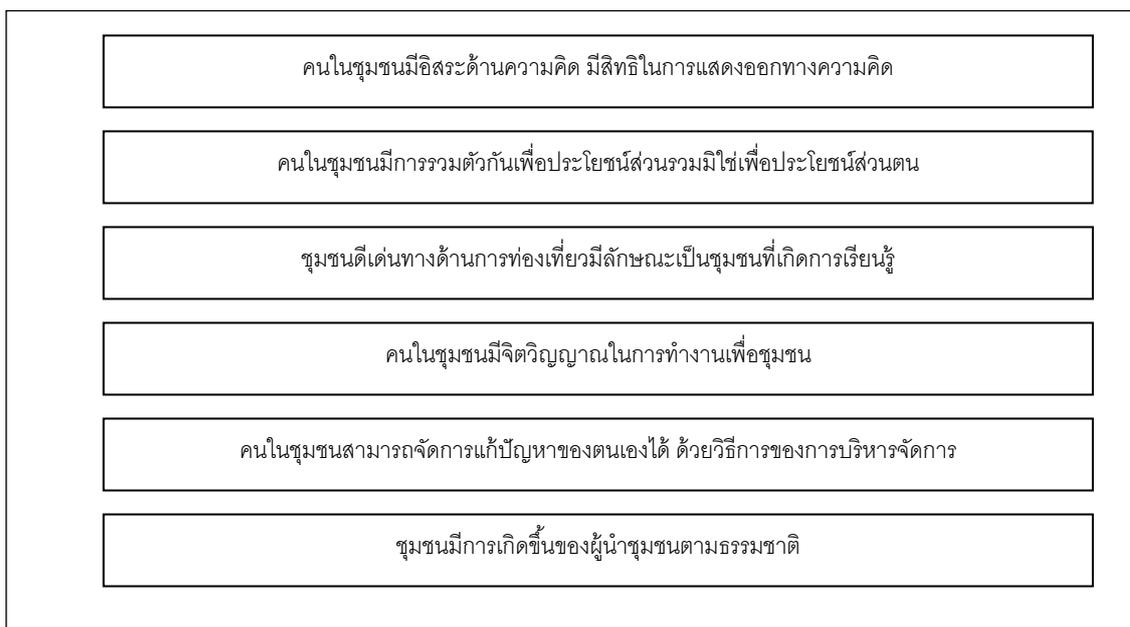
4. คนในชุมชนดีเด่นทางด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องมีจิตวิญญาณในการทำงานเพื่อชุมชน การมีจิตวิญญาณของชุมชนจะเห็นได้จากการที่สมาชิกมีความผูกพันกับชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ห่วงแทนทรัพยากรที่มีคุณค่าของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนดีเด่นทางด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องที่มีคณะกรรมการหรือมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ผู้นำมีลักษณะบุคลิกเป็น ผู้เสียสละทำงานเพื่อชุมชนและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมอย่างมาก ทุ่มเทการทำงานทุกอย่างเพื่อพัฒนาชุมชน รวมถึงคนในชุมชนที่เห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากร

วัฒนธรรมของชุมชน จะมีความห่วงใยในทรัพยากรท้องถิ่นของตนอย่างยิ่ง จากส่วนหนึ่งของการสัมภาษณ์ ที่บ่งบอกถึงการทำงานเพื่อชุมชน

ความเป็นชุมชนหมายถึงว่า คนอื่นมีสิทธิมีเสียงเท่ากับเรา สามารถที่จะพูดได้ เราเน้นการกระจายรายได้ การทำประโยชน์ให้กับชุมชน ชุมชนที่ชัดเจน เพราะว่ามีพื้นฐานจากชาวบ้านที่เคยปลูกป่ามาก่อน ชาวบ้านมีจิตใจที่เสียสละ อยู่แล้ว ชัดเจนเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน (อนุทิน เขียวชาญ, สัมภาษณ์) ที่ดินที่นี้ไร่เจ็ดแปดล้านการที่เรามาทำอย่างนี้รายได้มันไม่ค่อยเท่าไรแต่ก็ยังทำอยู่ ถ้าชุมชนไม่ร่วมก็ทำไม่ได้อยู่แล้วใครจะซื้อที่ดินมาทำตรงนี้อ่างร่วมกันเช่น เป็นที่จอดรถ เป็นที่ขายของ อย่างนี้ก็เกิดได้ เจ้าของที่จอดรถก็ยินดีให้กับส่วนร่วมไม่คิดขายที่ก็เอามาสร้างประโยชน์กับคนอื่น สร้างแหล่งเรียนรู้ให้กับคนอื่นฯ (ซีวี สดใส, สัมภาษณ์)

5. คนในชุมชนดีเด่นทางด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องสามารถจัดการแก้ปัญหาของตนเองได้ด้วยวิธีการของการบริหารจัดการ คือ การวางแผน จัดองค์กร ดำเนินงาน สั่งการ ควบคุมและประเมินผล ปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวในชุมชน คณะกรรมการชุมชนที่รับผิดชอบหรือกลุ่มที่รับผิดชอบกิจกรรมการท่องเที่ยวจะร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะชุมชนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเอง ชุมชนทราบถึงปัญหาและสถานการณ์ต่างๆ ของชุมชนเป็นอย่างดี สามารถแก้ไขปัญหาจากการท่องเที่ยวได้ตรงจุด เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว การกระจายรายได้สู่คนในชุมชน

6. ชุมชนดีเด่นทางด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องมีการเกิดขึ้นของผู้นำชุมชนตามธรรมชาติ ผู้นำที่เกิดขึ้นในชุมชนดีเด่นทางด้านการทำงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนมากจะเป็นผู้นำที่ริเริ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนตั้งแต่แรกเริ่มหรือเป็นผู้อาวุโสของชุมชน เป็นผู้ที่มีความคิดก้าวหน้าในการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง มีความเสียสละอย่างมากให้กับการทำงานเพื่อชุมชน ชุมชนจึงมีผู้นำเกิดขึ้นเองในชุมชนและได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนให้เป็นผู้นำ ชุมชนดีเด่นทางด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องที่มีผู้นำที่ดี มีความสามารถมีส่วนช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากบทบาทการทำงาน วิสัยทัศน์การทำงาน การพัฒนาการท่องเที่ยวของผู้นำหรือคณะกรรมการชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนและการพัฒนาชุมชนในเรื่องอื่นๆ

แผนภูมิที่ 5.1 ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ความเข้มแข็งของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นส่วนหนึ่งที่มีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ที่ได้มีการกำหนดแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ในเรื่องดังต่อไปนี้

เรื่องแรก กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว เป็นการส่งเสริมให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำของคนในชุมชนและชุมชนมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความพร้อมของชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนช่วยเสริมสร้างศักยภาพชุมชน คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น เช่น มีรายได้จากการท่องเที่ยว มีการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน ชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเองได้ เป็นต้น องค์ประกอบของส่วนท้องถิ่นที่ดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนหรือให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน ช่วยทำให้เกิดการต่อยอดแก่ชุมชนในเรื่องของการนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ โดยจากระยะแรกที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการท่องเที่ยวให้แล้วค่อยเปลี่ยนผ่านสู่ชุมชนให้เป็นผู้ดำเนินการเอง ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนวิธีการคิด วิธีการทำงานจนกระทั่งคนในชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเองได้

เรื่องที่สอง การท่องเที่ยวโดยชุมชนช่วยการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการสนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชนมาใช้ในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งสร้างวิสาหกิจชุมชน ซึ่งในบางชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวจะมีวิสาหกิจชุมชนด้วยที่ดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ควบคู่กับกิจกรรมการท่องเที่ยว การดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นก่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาดและทักษะในการประกอบอาชีพแก่คนในชุมชน เห็นได้จากคนในชุมชนดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเองทุกประการ ตั้งแต่การคิดกิจกรรม การวางแผนงาน การบริการอาหาร ที่พัก การนำเที่ยว เป็นต้น คนในชุมชนสามารถติดต่อสื่อสาร บริการข้อมูลเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวของชุมชนได้และคนในชุมชนมีการพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่แปลกใหม่ ทำให้ทักษะของคนในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวพัฒนาเพิ่มขึ้น

เรื่องที่สาม การท่องเที่ยวโดยชุมชนก่อให้เกิดการเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูล เกิดการส่งเสริมสิทธิคนในชุมชนในการแสดงความคิดเห็น ความเป็นเจ้าของทรัพยากรชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการสงวนอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาสิ่งแวดล้อม ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของทรัพยากรในชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้คนในชุมชนท่องเที่ยวเกิดศักยภาพดังกล่าวขึ้น

5.2.1.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน

สาเหตุที่คนในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวต้องมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว เพราะคนในชุมชนเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการท่องเที่ยว ทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบในเรื่องของเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จึงต้องให้คนในชุมชนซึ่งเป็นผู้รู้ปัญหา และรู้ความต้องการของชุมชนตนเองได้ดีกว่าผู้อื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชน เพื่อการบริหารจัดการที่ดีเพราะการบริหารจัดการจะดำเนินไปได้ดีต้องมีการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดได้ต้องมาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ถ้าคนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม การแสดงออกทางความคิดแล้ว เป็นการยากอย่างยิ่งที่จะพัฒนาชุมชนจนเกิดความเข้มแข็งในชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท่องเที่ยวสอดคล้องกับแนวคิดของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) เนื่องจากองค์ประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นนั้น เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการสร้าง

โอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวของตนเองได้ และได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนดีเด่นทางการท่องเที่ยว นั้น สามารถเกิดขึ้นได้ตามขั้นตอนต่างๆตามแนวความคิดการมีส่วนร่วมของ Cohen และ Uphoff (อ้างถึงใน ชูสวัสดิ์ จันทรโรจน์, 2541) ดังนี้

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เกิดการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การริเริ่ม การตัดสินใจ และการตัดสินใจปฏิบัติการ โดยคนในชุมชนร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงตลอดถึงความต้องการของชุมชนว่าต้องการพัฒนาชุมชนอย่างไร จะนำการท่องเที่ยวเข้ามาใช้ในชุมชนหรือไม่ สภาพเศรษฐกิจของชุมชนประสบกับปัญหาเรื่องรายได้ ชุมชนหาทางแก้ไขปัญหาด้วยการพิจารณาศักยภาพของชุมชนว่ามีศักยภาพเพียงใดที่จะดำเนินการท่องเที่ยว คนในชุมชนคิดหาวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนโดยการนำการท่องเที่ยวมาใช้หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ กิจกรรมใหม่ที่สนองต่อความต้องการของชุมชน ดังเช่น หลายชุมชนดีเด่นทางการท่องเที่ยวมีการเสนอความคิดเห็นของคนในชุมชนที่เลือกการท่องเที่ยวมาใช้พัฒนาชุมชน มีการนำเสนอกิจกรรมใหม่แก่นักท่องเที่ยว เช่น การล่องเรือชมวิถีชีวิตริมคลอง การนั่งรถอีแต่นชมเรือสวนไร่นา การผลิตพืชผลทางการเกษตร การร่วมกับชาวบ้านทดลองประกอบอาหารทำงานหัตถกรรมต่างๆ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เวลาที่มีการประชุมเกิดขึ้น มีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แสดงออกความคิดเห็นในการตัดสินใจมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เช่น ตัดสินใจว่าจะมีการดำเนินการหรือมีกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไรบ้างในชุมชน การแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นหลังจากดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน การเลือกคณะกรรมการหรือผู้นำกลุ่มที่ชุมชนจะมีการเลือกคณะกรรมการมาบริหารทุกปีหรือมากกว่าหนึ่งปีตามแต่ละชุมชน ซึ่งคนในชุมชนสามารถแสดงออกตัดสินใจได้ว่าใครมีความเหมาะสม รวมทั้งการตัดสินใจที่จะรับความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกหรือเลือกรับสิ่งทันสมัย เทคโนโลยีต่างๆเข้ามาพัฒนาชุมชนที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งลักษณะพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สายรุ่ง ดินโคกสูง (2549) ว่าคนในชุมชนได้ให้ความสำคัญในด้านการบริหารจัดการที่ต้องมีคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้ง โดยคนในชุมชนต้องสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเป็นเจ้าของร่วมกันในแหล่งท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนพื้นฐานที่ว่า คนในชุมชนทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและ

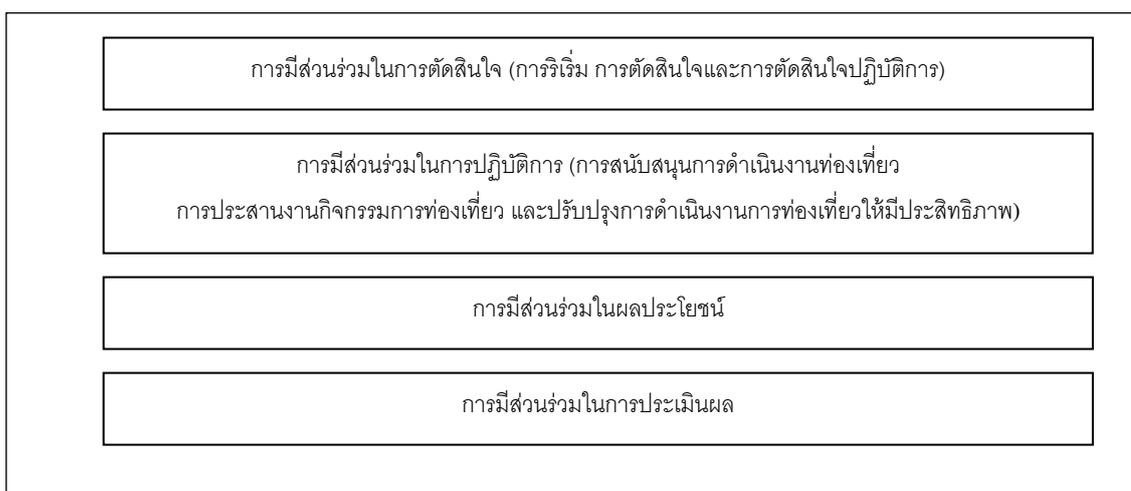
เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว จะทำให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย การสนับสนุนการดำเนินงานท่องเที่ยว และการประสานงานกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งปรับปรุงการดำเนินงานการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น การให้บริการนักท่องเที่ยวตามหน้าที่ต่างๆ ที่ตนเองได้รับผิดชอบ การขายสินค้าหรือการเข้ากลุ่มงานย่อยต่างๆ ในชุมชน ซึ่งสิทธิการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ คนในชุมชนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมกับกลุ่มใดก็ได้ตามความถนัดความสามารถของตนเองและสามารถมีส่วนร่วมได้หลากหลายกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการคนในชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว จะมีส่วนร่วมเป็นปกติ เพราะเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบดูแลนักท่องเที่ยว สำหรับบางคนที่รับเป็นอาชีพเสริมหลังจากว่างจากการทำงานหลักจะมีส่วนร่วมเวลารับงานที่ได้รับมอบหมายจากผู้ดูแลการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น การบรรยาย การสาธิตกิจกรรมทางการเกษตร กิจกรรมการปลูกป่า การล่องเรือ ซึ่งการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการจะมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวชนิดใดบ้างที่สามารถทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ลักษณะของการจัดการชุมชนที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมถึงคนในชุมชนเลือกที่จะเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นตามความต้องการของตน

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวนั้นตกเป็นของคนในชุมชน ผู้ที่ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว นำเที่ยว บริการอาหารที่พักได้ผลประโยชน์ทางตรงจากนักท่องเที่ยวในรูปแบบของผลตอบแทน ส่วนผู้ที่ขายสินค้าหรือประกอบธุรกิจอื่นในชุมชน เช่น ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าต่างๆ สินค้าชุมชนได้รับผลประโยชน์ทางอ้อมจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในชุมชน ผลประโยชน์ทั้งหมดจากการท่องเที่ยวนั้นตกเป็นของชุมชน เพราะชุมชนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเองทั้งสิ้น คนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนโดยตรงจะได้รับการกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึงแบ่งกันอย่างเท่าเทียมตามวิธีการของชุมชนที่กำหนดไว้ อาจจะมีการหักเข้าส่วนกลางไว้บางส่วนเพื่อใช้สำหรับการบริหารงานหรือจัดกิจกรรมศึกษาดูงานของชุมชน หรือในบางชุมชนให้ผลประโยชน์นั้นแก่ผู้ที่มีส่วนร่วมทั้งหมดโดยไม่มีหักเข้ากลางเพื่อป้องกันปัญหาข้อครหาการใช้เงินส่วนกลางไปในทางที่ผิด จนส่งผลคนในชุมชนเกิดความบาดหมางใจกันภายหลังและเกิดการแตกความสามัคคี

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลหลังจากมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้น จะมีการประเมินผลเพื่อสรุปงานที่ผ่านมาว่าเป็นเช่นไร ปัญหาต่างๆ ที่พบเจอจากการบริการนักท่องเที่ยว คนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการบริการนักท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมต่างๆ จะร่วมพูดคุยหลังจาก

นักท่องเที่ยวดำเนินทางกลับเรื่องการตอบรับ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ความพึงพอใจหรือปัญหาที่เกิดขึ้นต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนกันความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาหาแนวทางปรับปรุงการบริการที่ได้รับการติชม คนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชนจะเป็นผู้ที่ควบคุม ติดตามและประเมินผลกิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการอยู่ว่าได้รับผลเช่นใด

แผนภูมิที่ 5.2 ลักษณะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ มิติการมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวในการจัดการการท่องเที่ยวของคนในชุมชนสามารถแบ่งมิติการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนออกได้เป็น 3 ประการดังนี้

ประการแรก คนในชุมชนร่วมให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการวางแผนจัดการการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทนของชุมชนที่ได้รับการเลือกเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการชุมชนหรือการให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในที่ประชุมรับฟังความคิดเห็นของคนทั้งชุมชน โดยคณะกรรมการชุมชนมีการพิจารณาข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็น ความต้องการของชุมชนในโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน

ประการที่สอง คนในชุมชนดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกันกับหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมดังกล่าวจะเป็นในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ของชุมชนและสังคมโดยรวม โดยการออกเสียงประชามติ การแสดงความคิดเห็นผ่านการร้องเรียนหรือการประชุมของชุมชน ซึ่งตรงข้ามกับผลการศึกษาของชัยยันต์ เหลืองดี (2544) ศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัด

สมมุติสงครามพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินการ การสรุปและประเมินผล แต่คนในชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาและเสนอความต้องการของชุมชน ลักษณะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ชัยยงค์ศึกษามีความแตกต่างจากชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวที่ดำเนินการจัดการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งคนในชุมชนไม่มีส่วนร่วมการวางแผน การดำเนินการ การประเมินผล แต่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาในชุมชนว่าชุมชนตนเองมีปัญหาเรื่องใดที่ต้องการให้เกิดการแก้ไข และเสนอความต้องการของตนเรื่องต่างๆในระหว่างการประชุม การประชาคมของชุมชน ปัญหาหรือความต้องการต่างๆที่คนในชุมชนเสนอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นผู้ดำเนินการจัดการหรือแก้ไขให้ชุมชน

ประการที่สาม การท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยคนในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวเอง นับตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวที่มีการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของสิริเกศอนงค์ ไตรรัตน์ทรงพล (2547) ที่พบว่ากลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คลองรางจระเข้ต่างก็มีกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวอยู่ 4 กระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การจัดการองค์กร การดำเนินงาน และการควบคุม การดำเนินงานที่เป็นกระบวนการของชุมชนดำเนินงานเองทั้งหมด เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนกับชุมชน เกิดการรักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน

สามารถสรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดเป็นอันดับแรกที่ทำให้ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ เนื่องจากผู้นำชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวและคนในชุมชนชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวต่างให้ความสำคัญกับเรื่องความเข้มแข็งของชุมชนเป็นอันดับแรกสุด

5.2.2 ศักยภาพในการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพในการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอันดับสองที่ทำให้ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ ผู้นำชุมชนท่องเที่ยวจำนวน 19 ชุมชนให้ความสำคัญกับเรื่องศักยภาพในการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยว การสำรวจทัศนคติจากคนในชุมชนเรื่องศักยภาพในการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน มีความสำคัญอยู่ในระดับมาก โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับประเด็นการ

สร้างคนรุ่นใหม่ให้เข้ามาร่วมพัฒนาชุมชน ซึ่งทัศนคติของคนในชุมชนมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกับผู้นำชุมชน

การอภิปรายผลศักยภาพในการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวอภิปรายใน 2 ประเด็น คือ การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยว

5.2.2.1 การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยว คนในชุมชนอยู่ในกระบวนการของการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว โดยมีคนในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการตั้งแต่การร่วมวางแผนดำเนินการ การร่วมปฏิบัติตามแผนงาน การร่วมตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรมต่างๆ การร่วมสรุปติดตามและประเมินผล รวมทั้งคนในชุมชนยังร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยการทำงานของคนในชุมชนมีการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนี้การทำงานการท่องเที่ยวที่เป็นระบบของชุมชน มีระบบการจัดการที่ดีสามารถนำไปสู่การเกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น มีองค์ประกอบสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดของพจนานุกรม (2546) คือ ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบด้านการจัดการ ซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ขององค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ดี การมีองค์ประกอบด้านการจัดการประกอบด้วย ในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวมีกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีองค์กรของชุมชนที่ทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์ที่เป็นธรรมแก่คนในชุมชนและมีกองทุนของชุมชนที่เอื้อต่องานสาธารณประโยชน์

นอกจากนี้การบริหารจัดการของชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว มีการบริหารจัดการชุมชนที่เชื่อมโยงกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของพจนานุกรม (2546) ดังนี้

1. ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวทุกชุมชน เป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน

2. สมาชิกชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการแสดงออกทางความคิดด้วยการเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะนำมาดำเนินการในชุมชน การเป็นตัวแทนของกลุ่มหรือเป็นคณะกรรมการชุมชนบริหารจัดการชุมชน และร่วมตัดสินใจการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

3. คนในชุมชนดีเดินทางด้านการท่องเที่ยวส่งเสริมความภาคภูมิใจของตนเอง ด้วยการนำเสนอคุณค่าของชุมชนสู่นักท่องเที่ยว เช่น นำเสนอคุณค่าของชุมชนจากรางวัลต่างๆที่ได้รับจาก ททท.และหน่วยงานอื่นๆ นำเสนอเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นจุดดึงดูด นักท่องเที่ยว นำเสนอความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน เป็นต้น

4. คนในชุมชนดีเดินทางด้านการท่องเที่ยวยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองโดยการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ คนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว บริการนักท่องเที่ยวได้รับผลตอบแทนที่เป็นธรรม เพราะมีการกำหนดราคาค่าบริการต่างๆ ที่ชัดเจน มีการจัดสรรรายได้จากการบริการนักท่องเที่ยว ที่เป็นระบบ ราคาค่าบริการที่นักท่องเที่ยวจ่ายเป็นราคาที่ไม่มีการเสียเปรียบของคนในชุมชนและไม่เอาัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว

5. ชุมชนดีเดินทางด้านการท่องเที่ยวมีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อมจากการร่วมมืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของคนในชุมชน เพื่อชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรเป็นแหล่งสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพ ในชุมชนดีเดินทางด้านการท่องเที่ยวที่นำเสนอ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะพบว่าชุมชนนั้นๆจะมีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ที่คนในชุมชนยังคงยึดถือปฏิบัติ เช่น ภาษาพูด การแต่งกาย วัฒนธรรมประเพณี คนในชุมชน ร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชนที่ยังคงมีอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

6. คนในชุมชนดีเดินทางด้านการท่องเที่ยวช่วยก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่าง วัฒนธรรม การมีนักท่องเที่ยวต่างถิ่นเดินทางเข้ามาในชุมชน กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาจะมีความสนใจการท่องเที่ยวในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศหรือเชิงเกษตรอยู่แล้ว มีความสนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน เข้ามาศึกษาชุมชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรมเกิดขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นนักท่องเที่ยวที่อาศัยอยู่ในเมืองกับคนในชุมชนชนบท หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนที่มีความแตกต่างทางศาสนา นอกจากนี้นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน จะเกิดความเคารพในวัฒนธรรมของคนในชุมชน ดีเดินทางด้านการท่องเที่ยว เพราะชุมชนดีเดินทางด้านการท่องเที่ยวแต่ละชุมชนต่างมีเอกลักษณ์ ของชุมชน มีความต่างทางศาสนาหรือการประกอบอาชีพ ทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีในชุมชน นั้นๆ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้และเข้าใจในวิถีชีวิตที่คนในชุมชนดำเนิน อยู่ เกิดความเข้าใจความแตกต่างของวัฒนธรรม

7. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน ชุมชนดีเดินทางด้านการท่องเที่ยวในหลายชุมชนมีการกระจายผลประโยชน์สู่สาธารณะ เช่น การนำรายได้ส่วนกลางจาก

การท่องเที่ยวให้แก่ผู้สูงอายุ การนำรายได้มาพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชน การปรับปรุงซ่อมแซมสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน เป็นต้น

5.2.2.2 การบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ความสำเร็จของการท่องเที่ยวในชุมชนจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากขาดการบริหารจัดการที่ดี มีการร่วมมือจากหลายภาคส่วนของชุมชนทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้น สามารถดำเนินงานจนกระทั่งบรรลุเป้าหมายที่ชุมชนได้วางไว้ จากความหมายของการจัดการ หมายถึง ภารกิจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือหลายคนที่เข้ามาทำหน้าที่ประสานให้การทำงานของบุคคลที่ต่างฝ่ายต่างทำและไม่อาจประสบความสำเร็จจากการแยกกันทำให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี ถ้าเป็นชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวจะหมายถึง ในชุมชนมีประธานชุมชน มีคณะกรรมการชุมชน หรือผู้นาองค์ปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำกับดูแลการท่องเที่ยวชุมชน เป็นบุคคลที่ประสานงานส่วนงานต่างๆของการท่องเที่ยวในชุมชนเข้าด้วยกัน โดยใช้การวางแผน การจัดองค์การ การสรรหาบุคคล การสั่งการและการควบคุมในการทำงานของชุมชน ทำให้งานด้านการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมต่างๆของชุมชนสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ คนในชุมชนสามารถทำงานได้อย่างมีแบบแผน และมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของสินธุ์ สโรบล (2545) ที่ว่าชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว นั้นต้องมีการเตรียมการและวางแผน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะเน้นให้ความสำคัญกับการมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง และความเห็นของคนในชุมชนมีความเห็นว่าชุมชนมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบของชุมชน มีผู้บริหารจัดการและคณะกรรมการบริหารจัดการที่ดีเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จได้เป็นชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว

ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวแต่ละแห่งล้วนมีลักษณะการจัดการที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นนั้นมีอยู่อย่างไร บางชุมชนมีทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ บางชุมชนมีความโดดเด่นในด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในขณะที่บางชุมชนมีจุดเด่นด้านเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ทุกชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวนี้มีลักษณะร่วมกัน คือ เรื่องการจัดการที่มีองค์ประกอบในการทำงานตั้งแต่การวางแผนจนถึงการติดตามผลของการท่องเที่ยวในชุมชน

กระบวนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวทุกชุมชนบริหารจัดการด้วยคนในชุมชนเอง มีเพียงสองชุมชนท่องเที่ยวเท่านั้นที่บริหารจัดการโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการของธงชัย สันติวงษ์ (2545) ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 5 ประการ ได้แก่

1. การวางแผนงาน

เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ของการทำงานต่างๆ การกำหนดหน้าที่ของแต่ละบุคคล การกำหนดเรื่องของการบริการต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว การกำหนดเวลาและกิจกรรมที่จัดแก่นักท่องเที่ยว โดยมีการวางแผนอย่างชัดเจนจากการประชุมพูดคุยกันทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยการวางแผนของชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว ชุมชนมีการวางแผนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ สภาพสังคม เศรษฐกิจและวิถีชีวิตของคนในชุมชน แผนที่จัดทำขึ้นนั้นเป็นแผนที่สามารถนำมาใช้ได้กับคนในชุมชน ผู้มีส่วนร่วมสามารถปฏิบัติตามแผนได้ กิจกรรมการท่องเที่ยวจะดำเนินตามที่คนในชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชนได้ร่วมกันวางแผนไว้ การดำเนินการดังกล่าวนั้นสอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ วะสี (2544) ที่กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดระบบการจัดการ ซึ่งจะทำให้ระบบการจัดการมีพลังได้นั้น ต้องใช้การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม และต้องทำเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องการท่องเที่ยว ซึ่งการวางแผนในการทำงานของชุมชนประกอบด้วย

1.1 วัตถุประสงค์การท่องเที่ยวของชุมชน

จุดประสงค์หลักที่มีความคล้ายคลึงกันในทุกชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว คือ เรื่องแรก ต้องการให้ชุมชนของตนเองมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน เรื่องที่สอง ต้องการให้ชุมชนมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว โดยไม่ได้มุ่งทำเป็นอุตสาหกรรมหลักใหญ่โตที่ ชุมชนมีจุดประสงค์หลักคือ นำการท่องเที่ยวมาพัฒนาชุมชนยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม และเรื่องที่สาม ต้องการให้นักท่องเที่ยวหรือกลุ่มคนที่เดินทางมาศึกษาดูงานได้รับความรู้ มีความเข้าใจท้องถิ่น เกิดทัศนคติที่ดีกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนกันระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน

1.2 การเตรียมความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

เพื่อรองรับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวมีลักษณะการดำเนินการในการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- ความพร้อมด้านกายภาพของชุมชน

ความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยวชุมชนสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนสามารถให้ความรู้ เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว และความพร้อมเรื่องโฮมสเตย์ที่มีการเตรียมการเรื่องอาหารการกิน ที่พัก ความ

สะอาดของที่พัก อาหาร ห้องสุขา สำหรับนักท่องเที่ยว จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่กล่าวถึงการวางแผนของชุมชน

ก่อนที่จะทำตรงนี้หนึ่งปี มีที่ปรึกษา เรามีการประชุมวางแผนทดลองทำการท่องเที่ยวมาเป็นปีก่อนที่มาทำจริง ที่ปรึกษาจะพาคนมาเที่ยวให้เราลองบริหารจัดการ มีแบบสอบถามให้นักท่องเที่ยวประเมินดูว่าต้องปรับปรุงตรงไหนอย่างไร แล้วค่อยทำการเปิดแบบจริงจัง (อนุทิน เชี่ยวชาญ, สัมภาษณ์)

- ความพร้อมด้านบุคลากรของชุมชน

เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับสมาชิกชุมชนเข้าใจเรื่องการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินการ มีลักษณะวิธีการดำเนินการอย่างไร ทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในหน้าที่ที่ตนเองต้องรับผิดชอบ นอกจากนี้ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวยังจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในการจัดการการท่องเที่ยวให้แก่สมาชิกชุมชน โดยการนำไปทัศนศึกษา การฟังการบรรยายของชุมชนต่างๆที่ดำเนินการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการเลือกวิธีการหรือประยุกต์ใช้วิธีการท่องเที่ยวที่เหมาะสมมาใช้กับชุมชน และผู้นำหรือคณะกรรมการชุมชนติดต่อขอการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชนช่วยส่งเสริมอบรมให้ความรู้เรื่องต่างๆที่จำเป็นกับชุมชน ทำให้บุคลากรของชุมชนมีความพร้อมในการทำงาน จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์เรื่องความพร้อมด้านบุคลากรของชุมชน

เราไปดูงานที่บ้านศรีวงศ์ไปดูโฮมสเตย์ ไปดูที่กรุงชิง ไปที่ภาคเหนือ แล้วนำข้อมูลมาเก็บเล็กผสมน้อย เรามองศักยภาพ มองต้นทุนทางทรัพยากรของเรา... การจัดการก็เริ่มวางแผนกันรับสมัครสมาชิกที่สนใจจะทำโฮมสเตย์..เราต้องรวบรวมสมาชิกก่อน มีคณะทำงานก็ตั้งคณะกรรมการ ประชุมกันเรื่องที่มาที่ไป ประโยชน์ในการทำโครงการ (เอกวัฒน์ มงคล, สัมภาษณ์)

- ความพร้อมด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

ประเภทกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนของชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวที่นำเสนอให้แก่ผู้มาเยือนแบ่งเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ลักษณะของชุมชนมีความเหมาะสมกับการเรียนรู้วิถีชีวิต การดำเนินชีวิต ลักษณะความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน การชมงานประเพณีหรือการแสดงทางวัฒนธรรมของชุมชน

2. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) เป็นกิจกรรมด้านการเกษตร เช่น การชมสวนเกษตร สวนสมุนไพร การชมการเก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตร การ

เรียนรู้วิธีการผลิตทางการเกษตรต่างๆ รวมทั้งลักษณะของวิถีชีวิตคนในชุมชนที่ประกอบอาชีพทางเกษตร

3. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco Tourism) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขา ลำธาร อาทิ การล่องแก่งชมต้นน้ำ การนั่งเรือชมป่าชายเลน การปลูกป่าชายเลน การชมหิ่งห้อย เป็นต้น

4. ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Homestay) เป็นบ้านพักที่นักท่องเที่ยวร่วมพักกับเจ้าของบ้าน สำหรับนักท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เข้ามาเรียนรู้ วิถีชีวิตชาวบ้าน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยชุมชนที่มีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวจะเตรียมอาหารการกินและที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว

ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวที่นำเสนอกิจกรรมที่หลากหลายออกไปตามลักษณะของชุมชน จะมีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกันทุกชุมชน คือ การนำสินค้าของชุมชนนำเสนอขายแก่นักท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชน เช่น งานศิลปหัตถกรรม งานจักสาน ขนมและอาหารพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์และสินค้าผลิตผลทางการเกษตรต่าง ๆ เป็นการรับผลประโยชน์จากความพร้อมด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ที่มีทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ทำและมีการจับจ่ายซื้อของในชุมชนเป็นตัวเสริม

2.การจัดองค์การ

การจัดองค์การเป็นการจัดแบ่งสายงานตำแหน่งต่างๆ แบ่งงานเพื่อให้ผู้รับผิดชอบงานทราบบทบาทหน้าที่ของตน เพื่อการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การวิเคราะห์จากการศึกษาวิจัยพบว่า ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวมีโครงสร้างการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันอย่างชัดเจน มีผู้รับผิดชอบงานตามหน้าที่ของตน บางคนอาจจะทำมากกว่าหนึ่งหน้าที่ บางคนมีหน้าที่เดียว แต่การประสบความสำเร็จได้นั้นการมีผู้นำชุมชนและคณะกรรมการที่มีความเข้าใจกัน มีความเข้มแข็งในการทำงาน ชุมชนมีความสามัคคีกันเป็นสิ่งที่ช่วยให้ชุมชนทำกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีผู้นำที่เป็นยอมรับของชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะผลของการทำงานจะเป็นการพิสูจน์ความมีประสิทธิภาพ ความมีวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชนและคณะกรรมการของชุมชน ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวทุกชุมชนจะมีผู้นำและคณะกรรมการเป็นคนในชุมชนทั้งสิ้น จึงส่งผลให้การทำงานค่อนข้างสะดวก เนื่องจากมีพื้นฐานที่เข้าใจความเป็นตัวตนของชุมชน มีความเข้าใจลักษณะพฤติกรรมของคนในชุมชน และคณะกรรมการที่ทำงานด้วยกันเป็นคนที่สนิทคุ้นเคยกัน จึงทำให้การทำงานดำเนินไปได้สะดวก มีการอภิปรายถกเถียงกัน

เกิดขึ้นเพราะการทำงานร่วมกันในชุมชนมีการแสดงออกทางความคิดของแต่ละบุคคล ส่งผลให้การทำงานของชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ดี เกิดความคิดเห็นที่หลากหลาย มีแนวทางการทำงานร่วมกัน มีแนวทางสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวได้หลากหลายนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนเพิ่มขึ้นจากการทำงานร่วมกัน

การจัดองค์กรของบางชุมชนมีการจัดองค์กรเป็นกลุ่มย่อยต่างๆ เช่น กลุ่มที่พักโฮมสเตย์ กลุ่มคนนำเที่ยว กลุ่มรถบริการนำเที่ยว กลุ่มอาหาร เป็นต้น กลุ่มต่างๆเหล่านี้จะมีผู้นำของกลุ่มตนเองเพื่อประสานงานระหว่างสมาชิกและประสานงานกับศูนย์กลางชุมชนช่วงเวลามีกิจกรรมท่องเที่ยวเกิดขึ้นหรือมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในชุมชน เพื่อกระจายงานส่วนต่างๆที่รับผิดชอบของแต่ละกลุ่มให้สมาชิกของกลุ่มทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย

จากการศึกษาพบว่าเรื่องการประชาสัมพันธ์ของชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวบางชุมชนยังไม่มีประสิทธิภาพมากเท่าใดนัก ซึ่งงานดังกล่าวมีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมาก ทำให้เกิดการกระจายข่าวสารผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชนไปถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายได้ทั่วถึง ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพาการประชาสัมพันธ์จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะบางชุมชนยังไม่มีบุคลากรที่เชี่ยวชาญเรื่องการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในทางเว็บไซต์

3. การสรรหาคคนเข้าทำงาน

หน้าที่ของการจัดสรรหาคคนเข้าทำงาน ได้แก่ การคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมกับงานที่ต้องรับผิดชอบ และจัดคนเข้าทำงานในตำแหน่งต่างๆ ซึ่งตำแหน่งหน้าที่ของงานนั้นๆจะเป็นสิ่งที่บอกความยากง่ายลักษณะของงาน การทำงานการท่องเที่ยวของชุมชนนั้นย่อมมีความคาดหวังเรื่องความสามารถของบุคลากร มีความรู้ความสามารถ บุคลิกเหมาะสมกับการทำงานในแต่ละหน้าที่ ซึ่งหน้าที่ต่างๆที่จัดแบ่งกันนั้น ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชนจะเป็นผู้ที่เลือกสรรกันเองว่าลักษณะงานไหนมีความเหมาะสมกับใครในชุมชน อาจใช้วิธีการเลือก การแต่งตั้งโดยผู้นำชุมชนที่จะพิจารณาความเหมาะสมของคนและงานหรือการลงคะแนนเสียงของคณะกรรมการว่าใครที่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่นั้นๆ การจัดสรรหน้าที่บุคลากรในการทำงานจะมีการประกาศเป็นลายลักษณ์อักษรทั้งแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งแบบไม่เป็นทางการหมายถึงการรับรู้หน้าที่กันเองของสมาชิกกลุ่มว่าตนเองมีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องใด

บางชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวที่มีการจัดกลุ่มการทำงานในชุมชนเป็นกลุ่มย่อยต่างๆ เช่น กลุ่มอาหาร กลุ่มที่พัก กลุ่มคนนำเที่ยว เป็นต้น กลุ่มต่างๆเหล่านี้จะมีผู้รับผิดชอบของ

กลุ่มตนเอง บุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่จะมีความเหมาะสมกับงานดังกล่าวอยู่แล้ว เนื่องจากมีความเชี่ยวชาญในด้านที่ตนรับผิดชอบ สมาชิกที่เข้าร่วมการทำกิจกรรมกับกลุ่มมาด้วยความสมัครใจ สมาชิกในกลุ่มจะมีการแบ่งงาน แบ่งหน้าที่กันอย่างดี และมีการจัดระบบการทำงานตามลำดับ ก่อนหลังในบางกลุ่มงาน เช่น งานที่ปักโฮมสเตย์ เรือหรือรถนำเที่ยว เพื่อความเท่าเทียมกันในการกระจายรายได้

การพัฒนาความสามารถของคนในชุมชนที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นเรื่องที่มีชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวให้ความสำคัญ บางชุมชนได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนการอบรมอย่างเป็นประจำในเรื่องของทักษะด้านต่างๆ เช่น การนวดแผนไทย การประกอบอาชีพเสริม การทำอาหาร ซึ่งส่วนมากจะเป็นการช่วยเหลือจากกรมการพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมส่งเสริมการเกษตรหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดหาวิทยากรมาให้ แต่ในบางชุมชนไม่มีเรื่องการอบรมพัฒนาความสามารถของคนในชุมชนมากเท่าใดนัก เพราะสาเหตุที่แตกต่างกัน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ให้ความสำคัญ การไม่ทราบสถานที่ติดต่ออบรมหรือองค์ความรู้การอบรมไม่มีความแตกต่างไปจากเดิมที่เคยได้รับทำให้ไม่มีความน่าสนใจ การไม่มีคนในชุมชนให้ความสนใจกับการอบรมทำให้ไม่มีตัวแทนจากชุมชนไปรับความรู้มาเผยแพร่ให้คนในชุมชน เป็นต้น

4. การสั่งการ

การสั่งการเป็นความพยายามที่จะทำให้การปฏิบัติงานของฝ่ายงานต่างๆในชุมชนเป็นไปในแนวทางที่วางแผนไว้ ให้เกิดบรรลุความสำเร็จที่วางไว้ ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว แต่ละชุมชน จะมีผู้สั่งการหรือเป็นผู้กำหนดทิศทางการทำงานให้กับคนในชุมชนที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้ดำเนินการในส่วนที่ตนเองต้องรับผิดชอบงาน การสั่งการเป็นในลักษณะของการขอความร่วมมือในการทำงานมากกว่าการออกคำสั่ง เพราะทุกคนในชุมชนมีความเสมอภาคกันหมด เพียงแต่ว่าการทำงานจำเป็นต้องมีผู้นำหรือผู้ที่แสดงความคิดเห็นการทำงานออกมาที่ชัดเจน มีผู้ที่สามารถจัดการกระจายหน้าที่การทำงานให้ทุกคนที่ต้องรับผิดชอบได้ การสั่งการของการทำงานชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวจะเป็นลักษณะของการสั่งการแบบไม่เป็นทางการ ไม่จำเป็นต้องมีการออกเป็นหนังสือคำสั่ง เพียงแค่ใช้การพูดจาสื่อสาร ใช้ทักษะในการติดต่อสื่อสารในลักษณะของการพูดคุยในชีวิตประจำวัน เนื่องจากผู้ที่ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองอยู่แล้ว แต่มีการประสานงานติดต่อการแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวหรือกิจกรรมต่างๆที่ตนเองต้องรับผิดชอบ เพียงเท่านั้นการ

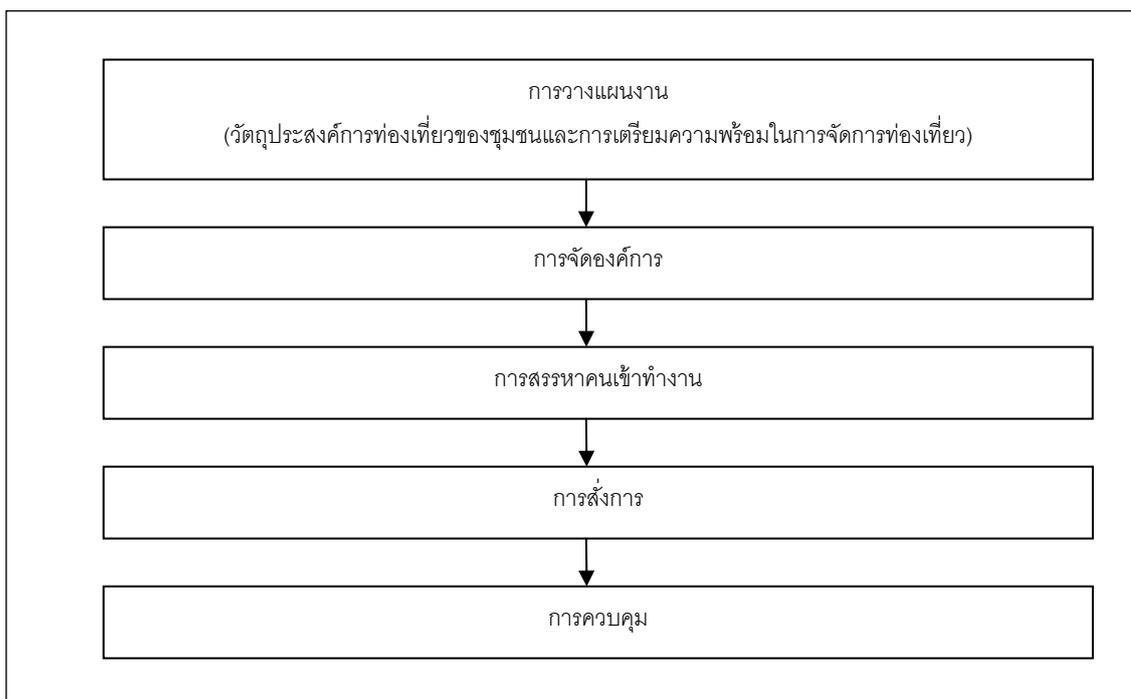
ดำเนินกิจกรรมที่ต้องรับผิดชอบก็เกิดขึ้นเป็นผลตามมา รวมทั้งผู้นำชุมชนหรือผู้ประสานงานมีความเข้าใจพฤติกรรมของสมาชิกชุมชนแต่ละคนว่ามีลักษณะนิสัยเป็นเช่นใด มีการใช้ทักษะการสื่อสารกับแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน จึงทำให้การสั่งการสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. การควบคุม

การควบคุมถือเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งระหว่างการดำเนินงานกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้ทำให้การทำงานเป็นไปตามแผนที่วางไว้และป้องกันมิให้เกิดความเสียหายในด้านต่างๆ หากมีความผิดพลาดเกิดขึ้นชุมชนจะรีบดำเนินการแก้ไขหรือปรับปรุงวิธีการดำเนินงานให้สามารถสนองต่อความพอใจของนักท่องเที่ยว และไม่กระทบต่อภาพลักษณ์ของชุมชน

การติดตามตรวจสอบควบคุมเกิดขึ้นระหว่างการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวว่ามี การปฏิบัติงานเป็นเช่นใด เช่น การตรวจบ้านพัก ความพร้อมความสะดวกสบายของที่พัก ดูแลการทำงานของผู้นำบริการนักท่องเที่ยวเช่น เรือ รถต่างๆ ทำให้ผู้ที่ดูแลควบคุมทราบการดำเนินงานทุกขั้นตอนของการบริการที่ให้แก่นักท่องเที่ยว การดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมที่วางไว้ แต่ในบางชุมชนไม่มีการติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน เนื่องจากชุมชนมีความเห็นว่าผู้ที่ได้รับหน้าที่มอบหมายงานไปแล้วจะเป็นผู้ควบคุมดูแลจัดการเองให้เป็นไปตามโปรแกรมทั้งหมด จึงไม่มีการติดตามงานเกิดขึ้น แต่ทั้งนี้ผู้ที่ได้รับมอบหมายงานบางคนมีความรับผิดชอบสูงในการปฏิบัติงาน จึงทำให้การติดตามตรวจสอบจึงไม่มีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดหรือเป็นประจำมากนัก

การประเมินผล การวัดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวไม่ได้มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวส่วนมากใช้การประเมินผลแบบไม่เป็นทางการด้วยการพูดคุยสอบถามนักท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวแสดงความคิดเห็นในสมุดเยี่ยมชม สมุดบันทึก หรือการสังเกตพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวหรือผู้เข้ามาศึกษาดูงานกับความพึงพอใจจากการบริการมีลักษณะอย่างไร หรือหลังจากที่นักท่องเที่ยวเดินทางกลับจะมีการพูดคุยกันถึงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการในชุมชนว่าเป็นอย่างไรบ้าง ทำให้ชุมชนทราบปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาพัฒนาแก้ไขปรับปรุงต่อไป การประเมินผลความพึงพอใจด้วยการอ่านความเห็นโดยรวมของนักท่องเที่ยวที่ลงบันทึกในสมุดเยี่ยมชมเกี่ยวกับบรรยากาศและการให้บริการ การสังเกตพฤติกรรมหรือการใช้การสอบถามพูดคุยโดยตรงแบบกันเอง ในลักษณะดังกล่าวนี้จะพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจมากกว่าความไม่พึงพอใจเพียงเท่านั้น แต่ไม่ทราบความคิดเห็นในด้านลบจากนักท่องเที่ยว หรืออาจเป็นเพราะการสอบถามพูดคุยโดยตรง นักท่องเที่ยวอาจเกิดความเกรงใจไม่กล้าพูดความจริงทั้งหมด ทำให้ไม่ทราบข้อเท็จจริงที่สมควรจะพัฒนาปรับปรุงได้

แผนภูมิที่ 5.3 กระบวนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว

สามารถสรุปได้ว่า ศักยภาพในการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอันดับสอง และมีความสำคัญระดับมากที่ทำให้ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ ทั้งผู้นำชุมชนและคนในชุมชนชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวต่างให้ความสำคัญกับเรื่องศักยภาพในการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวไปในทิศทางเดียวกัน

5.2.3 การลงทุนในการอนุรักษ์ทรัพยากรของท้องถิ่น

การลงทุนในการอนุรักษ์ทรัพยากรของท้องถิ่น เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอันดับสามที่ทำให้ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ ผู้นำชุมชนท่องเที่ยวจำนวน 16 ชุมชนให้ความสำคัญกับเรื่องการลงทุนในการอนุรักษ์ทรัพยากรของท้องถิ่น การสำรวจทัศนคติจากคนในชุมชนเรื่องการลงทุนในการอนุรักษ์ทรัพยากรของท้องถิ่น มีความสำคัญอยู่ในระดับมาก และความเห็นของคนในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับประเด็นการนำรายได้จากการท่องเที่ยวมาใช้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกับผู้นำชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพัฒนาอยู่ได้ในระยะยาวจนพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ การอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรวัฒนธรรม โดย

นำรายได้จากการท่องเที่ยวกลับคืนสู่ชุมชนและนำรายได้เหล่านั้นมาใช้อนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน ช่วยสร้างความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีทรัพยากรการท่องเที่ยวของตนที่สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนได้ในระยะยาว และนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ สอดคล้องกับแนวคิดของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ที่กล่าวว่า การพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว นั้น เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

คนในชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้งด้านบวกและด้านลบ ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว จึงเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เพราะเป็นสิ่งที่ต้องการความร่วมมือจากผู้คนในชุมชน เนื่องจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวถูกใช้อย่างมากจากผลของการรับนักท่องเที่ยว

ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นของชุมชนเรื่องสิ่งแวดล้อม การทำงานของชุมชนจะมีความจริงจัง มีการวางแผนในการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน มีการให้ความรู้กับสมาชิกชุมชนเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เนื่องจากความหลากหลายของทรัพยากรท่องเที่ยวของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน บางชุมชนเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ บางชุมชนเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์ของแต่ละชุมชนจึงมีรูปแบบและวิธีที่แตกต่างกันออกไป แต่ถึงอย่างไรจุดประสงค์ในการอนุรักษ์ก็คือ ความยั่งยืนของทรัพยากรของชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนจะเริ่มจากการตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนที่มองไปในอนาคตว่าหากชุมชนสูญเสียทรัพยากรเหล่านี้ไป ชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ทรัพยากรของชุมชนที่สามารถสร้างรายได้ เป็นแหล่งประกอบอาชีพการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เสริมให้ชุมชน จะมีสิ่งเหล่านี้หรือไม่ ด้วยเหตุนี้ชุมชนที่มีจุดเด่นเรื่องทรัพยากรวัฒนธรรมต่างก็มีจุดมุ่งหมายที่การดำรงรักษาวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ ชุมชนที่มีจุดเด่นเรื่องธรรมชาติต่างก็มีจุดมุ่งหมายที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้คงความเป็นธรรมชาติ คงความสมบูรณ์ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวน้อยที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดหลักการอนุรักษ์ของนิวัติ เรืองพานิช (2537) ว่าการวางแผนจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดนั้น จะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติเพราะว่าวัฒนธรรมและสังคมมนุษย์ได้พัฒนาตนเองมาพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้นๆ กล่าวโดยทั่วไป การอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิตเพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับ

เศรษฐกิจและสังคมซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก จากการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวจะมีความแตกต่างกันตามลักษณะของชุมชน ดังนี้

ประการแรก ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวบางชุมชนเริ่มการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมมาเป็นอันดับแรก ก่อนมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ชุมชนลักษณะนี้จะมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนเป็นเรื่องปกติที่สมาชิกชุมชนปฏิบัติ เรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งปกติในชีวิตประจำวัน มีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนชุมชนที่มีลักษณะดังกล่าวดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องแรกอยู่ก่อนหน้าแล้ว จึงทำให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมปฏิบัติควบคู่กันไปกับการท่องเที่ยวหลังจากมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนยังใช้เรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นจุดขายสำหรับการศึกษาดูงานและการท่องเที่ยว ทำให้มีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึกเรื่องของสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐาน จะเป็นชุมชนที่มีผลกระทบเรื่องสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวน้อยที่สุดในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวทั้งหมด เพราะชุมชนมีวิธีการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหากมีการนำการท่องเที่ยวมาใช้ในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดหลักการอนุรักษ์ของนิวัติ เรื่องพานิช (2537) ที่กล่าวว่าไม่มีโครงการอนุรักษ์ใดที่จะประสบความสำเร็จได้นอกจากผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้นๆ และใช้อย่างชาญฉลาดให้เกิดผลดีในทุกๆด้านต่อสังคมมนุษย์ และควรใช้ทรัพยากรให้อำนวยประโยชน์หลายๆ ด้านในเวลาเดียวกัน

ประการที่สอง การอนุรักษ์มาจากผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรภายนอกชุมชนเป็นผู้ริเริ่มหรือสนับสนุน เพราะในชุมชนอาจจะไม่มีการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมในระยะแรก แต่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเล็งเห็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นจึงต้องเร่งสร้างจิตสำนึกเรื่องสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน ถ้าหากไม่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาริเริ่มและไม่ได้การร่วมมือจากชุมชน การอนุรักษ์เรื่องสิ่งแวดล้อมจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ แต่ในชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวหลายชุมชนคนในชุมชนให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี ถึงแม้จะไม่ครบทุกคนในชุมชนแต่สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนต่างให้ความร่วมมือ

สิ่งสำคัญอีกประการคือ บางชุมชนมีองค์กรส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น การเก็บขยะ การดูแลความสะอาดของชุมชน เป็นต้น ส่งผลให้คนในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือ